

handlingspart bör vid lönerörelsen 1964 verka för uppgörelse i detta syfte genom att söka få till stånd en lönehöjning, som räknad i kronor är lika för alla statstjänstemän.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 169 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t vid nästkommande lönerörelse må söka få till stånd en sådan uppgörelse med statstjänstemännens huvudorganisationer, att lönehöjningen, räknad i kronor, utgår med samma belopp till alla statstjänstemän, så att löneklyftan mellan lågavlönade och högavlönade minskas, i enlighet med vad ovan anförts.

Stockholm den 16 maj 1962

*Fridolf Jansson*

i Benestad

*Bengt Börjesson*

i Falköping

### Nr 893

Av herr Senander m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 169, angående statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

(Lika lydande med motion nr 737 i Första kammaren)

Man får gå långt tillbaka i tiden för att finna en motsvarighet till den opinionsstorm som utlösts av den uppgörelse om statstjänstemännens löner som nu presenteras i proposition nr 169 inför riksdagen. Uppgörelsen innebär i stort sett att cirka 200 000 statstjänstemän tvingats avstå från en väsentlig del av en berättigad generell lönehöjning för att finansiera uppflyttning i lönegrad av omkring 100 000 andra tjänstemän, av vilka många redan förut befinner sig i en gynnad löneställning.

Ett sådant påstående kommer möjligen att mötas av invändningen att om inte lönegradsuppflyttningarna skett, så skulle den s. k. potten blivit mindre. Denna invändning är emellertid, med hänsyn till de principer som gäller för statstjänstemännens löneförhandlingar, helt värdelös. Enligt dessa principer skall den statliga lönesättningen anpassas till löneutvecklingen för industriarbetarna. Det har nämligen regelbundet visat sig att industriarbetarnas löner på grund av löneglidning stiger under avtalsperioderna medan statstjänstemännens löner i stort sett ligger stilla. En icke obetydlig eftersläpning uppstår därigenom för statstjänstemännen. Vid statstjänarnas lö-

neförhandlingar rör det sig i första hand om att fastställa storleken av eftersläpningen och därefter räkna upp lönerna med det belopp parterna kommit överens om. Detta kallas med en term, som civilministern själv uppfunnit, att åstadkomma »nollställning», d. v. s. eftersläpningen under den gångna avtalsperioden anses därmed vara inhämtad. Till denna uppräknings av lönerna skall så läggas den löneförhöjning som industriarbetarna uppnår vid sin avtalsuppgörelse.

Dessa principer har flagrant skjutits åt sidan vid årets löneuppgörelse för statstjänstemännen. Vid förhandlingarna hävdades från personalorganisationernas representanter att eftersläpningen i förhållande till industriarbetarnas löneutveckling var 6,8 %. I verkligheten är eftersläpningen ännu större. Förhållandet är nämligen det, att de löneklassuppflyttningar som skett under avtalstiden förunderligt nog räknas som löneglidning och frånräknas siffran för eftersläpningen. Emellertid nåddes överenskommelse vid förhandlingarna om endast 5,8 %, vilken procentsats ligger betydligt under den verkliga siffran. Enligt tidigare träffad överenskommelse lades därtill 1/2 % för den s. k. pensionsavlösningen. Sammanlagt uppnåddes sålunda 6,3 %. Härtill skulle, om tidigare principer följts, läggas vad LO—SAF-uppgörelsen gav, översatt till statstjänstemannaområdet, vilken beräknats till 3,8 %. Därmed borde det generella tillägget ha utgått över hela linjen med minst 10 %.

Nu stannade det generella tillägget vid 6,5 %. Men det hindrar inte civilministern att vidarebefordra påståendet att statstjänstemännen fått drygt 10 % för innevarande år. Därvid räknar han med det statistiska genomsnittet för samtliga statstjänstemän och bortser totalt från det faktum att lönelyftet för 200 000 tjänstemän under innevarande år stannar vid 6,5 %. De 3,5 % som fattas för att komma till 10 % utplånas lätt och behandligt genom att räkna de 200 000 till övervägande del lågt betalda tjänstemännen till godo även värdet av lönegradsuppflyttningarna för generaldirektörer, statsråd, militära chefer, byråchefer, landshövdingar, biskopar, domprostar m. fl. Men en dylik räknekonst kan aldrig dölja den bistra realiteten, att 200 000 statstjänstemäns avlöningspåsar endast innehåller en med 6,5 % förhöjd lön i stället för reklamerade 10 % och att vad som saknas är den tribut berörda tjänstemän fått lägga på en bakvänd solidarisk lönepolitikens altare.

*Genom att de missgynnade 200 000 statstjänstemännen endast fått en dålig »nollställning» och ingenting av värdet på uppgörelsen mellan LO—SAF startar de redan vid avtalsperiodens början med en eftersläpning i jämförelse med industriarbetarna på 3,6 %. De får endast två tiondels procent i »kompensation» för redan inträffade och kommande prisstegringar, som för året beräknas till sammanlagt minst 5 %.*

Vad som här sagts innebär inte att vi i allt förkastar den del av uppgörelsen som hänför sig till lönegradsuppflyttningar. Många av dessa är synnerligen befogade och borde ha skett för länge sedan. Men vi vänder oss emot att lönegradsuppflyttningarna sammanblandas med den generella löneuppgörelsen därhän, att den stora massan statstjänstemän i lägre grader

de facto får betala kostnaden för lönegradsuppflyttningarna. Det rör sig härvidlag om två skilda områden av lönepolitiken, baserade på olika betingelser. Den generella löneuppgörelsen avser att justera lönerna med hänsyn till prisstegringar, produktionsutveckling och löneförhållandena för industriarbetarna. Lönegradsuppflyttningar däremot motiveras av att arbetets art och ansvar förändrats, att tjänsterna varit för lågt placerade med hänsyn till arbetets karaktär eller av konkurrensen med den privata arbetsmarknaden om arbetskraften.

Det är därför minst sagt oriktigt att, såsom hittills skett, ställa en »gemensam pott» till fördelning mellan de båda områdena. Vid årets avtalsuppgörelse har oriktigheten härav illustrerats på ett slående sätt i det att lönegradsuppflyttningen för 100 000 tjänstemän tagit 3,5 % av ett enligt vedertagna principer berättigat generellt tillägg om 10 % för två tredjedelar av tjänstemännen. Att denna avtappning på det generella tillägget hårdast drabbar den stora massan lågt avlönade tjänstemän ligger i sakens natur.

Men även fördelningen av »potten» inom området för lönegradsuppflyttningarna ger starka skäl till anmärkningar. Generositeten mot de högst avlönade tjänstemännen är iögonenfallande. En ny lönegrad med numret 27 och löneklasserna 27—30 har inskjutits mellan den gamla topplöneklassen på A-löneplanen och B-löneplanen. För att bibehålla vad SACO-tidningen lustigt nog kallar »respektrummet» till chefslöneplanen flyttas hela denna löneplan upp ett trappsteg. Tusentals tjänstemän i den högre karriären erhåller uppflyttning med 2—3 lönegrader eller mer. Den ansats till sammanpressning av löneskalan, som hälsades med sådan tillfredsställelse år 1956, blev enbart en ansats. Den 30-gradiga skalan har återställts och chefslöneplanen flyttas upp i sin helhet. På löneplan A är lönen i högsta löneklass 5 gånger större än i lägsta löneklassen. Högsta lönen på B-löneplanen är nu 10 gånger större än lägsta lönen på A-listan. Biskoparna får 4 914 kronor i månaden plus fri bostad och representationstillägg eller minst 7 gånger det lägst avlönade skrivbitrådets lön. Domprostarna får 4 003 kronor i månaden eller mer än 5 gånger skrivbitrådets lön o. s. v.

Motiveringen att generositeten mot topp-tjänstemännen beror på intresset att bevara värdefull arbetskraft i konkurrens med den privata arbetsmarknaden kan i varje fall inte gälla de kyrkliga dignitärerna. Med hänsyn till att svårigheterna att rekrytera god arbetskraft till statstjänster framför allt yppat sig i de lågavlönade befattningarna borde detta förhållande ha återspeglats i löneuppgörelsen. Så är inte fallet. De stora grupperna postiljoner (brevbärare) och trafikbitråden (stationskarlar) har visserligen efter års-långa strävanden fått uppflyttning i lönegrad. Men medan uppflyttningarna i den högre karriären praktiskt taget genomgående rör sig om 2—3 lönegrader har uppflyttningarna för nyssnämnda verkliga låglönegrupper inskränkts till en lönegrad. Från både rekryterings- och rättvisesynpunkt borde förhållandet ha varit omvänt.

Synnerligen anmärkningsvärt är att diskrimineringen av den kvinnliga

arbetskraften fortsätter. Det finns för närvarande 43 346 kvinnor i lönegrad 7 och därunder. Visserligen föreslås nu en liten förbättring i det att den reglerade beföringsgången för icke-ordinarie biträdespersonal, som tidigare omfattat lönegrad A 1 under ett och ett halvt år och lönegrad A 3 under ett år varefter beföringen skett till A 5, ändras till beföringsgången A 2 ett och ett halvt år — A 4 (ett år) — A 5. Men diskrimineringen kvarstår ändå i sin helhet. Medan rekryteringsgraden för män är lönegrad 7 är den för kvinnor lönegrad 2.

På riksdagens bord ligger en proposition om godkännande av ILO-konventionen nr 100 om kvinnans jämställdhet med mannen. För propositionen svarar jämsides med regeringens övriga ledamöter även civilministern. Man tycker att denna hans medverkan till konventionens antagande borde ha förpliktat till en annan behandling av kvinnorna i statstjänst. Hans motstånd mot personalrepresentanternas förslag i detta avseende under löneförhandlingarna var emellertid så starkt, att förhandlingarna riskerade att stranda. Civiltjänstförbundet har även främst av denna anledning vägrat att godkänna uppgörelsen.

Diskrimineringen av den kvinnliga arbetskraften har gamla reaktionära rötter. Den sämre placeringen av de kvinnliga befattningshavarna i statstjänst berodde inte på att deras arbetsuppgifter var mindre betydelsefulla än männens. Orsaken var helt enkelt att man i äldre tider ansåg kvinnan så underlägsen mannen i praktiskt taget alla avseenden, att detta måste markeras även i fråga om lönesättningen. Även om det går trögt håller denna reaktionära kvarleva på att likvideras av en modern tids tänkande. Årets avtalsuppgörelse mellan LO—SAF gick längre i detta fall än tidigare avtalsrörelser. Men staten, som äntligen accepterat ILO-konventionen, vägrar alltså att omsätta sin nyförvärvade inställning i handling.

Med detta är emellertid inte kritiken mot uppgörelsens lönegradssida uttömd. För ett stort antal tjänstemän, som vunnit uppflyttning med en lönegrad, blir uppflyttningen ekonomiskt sett en illusion. Vi syftar på de tjänstetidsbefordrade befattningshavarna. De som flyttas upp en lönegrad och redan fått tjänstetidsbeföringen erhåller ingen materiell förbättring utan får nöja sig med det generella tillägget. Vidare! De som redan intjänat en kanske ansenlig tid av de 15 år som erfordras för tjänstetidsbeföringen får visserligen en lönegradsuppflyttning men måste den första juli starta från början med sin tjänstetidsberäkning. Åtskilliga av dem skulle snart ha fått sin uppflyttning genom tjänstetidsbeföringen oberoende av lönegradsuppflyttningen.

Även för många av dem som flyttas upp mer än en lönegrad blir resultatet ett annat i praktiken. Som exempel kan nämnas lokförarna. Det torde vara endast en del av denna personal som får mer än en löneklassuppflyttning från den 1 juli trots att den placerats två lönegrader högre än tidigare. Detta förhållande drabbar inte bara de redan tjänstetidsbefordrade utan alla som inte befunnit sig mer än 3 år i slutlöneklass och ännu icke erhållit tjänstetidsbeföringen.

Många grupper som genomgått kurser och därför tidigare erhållit befordran till lönegrad 9 har icke erhållit uppflyttning i lönegrad. Uppenbart är, att de betraktar denna underlåtenhet som en undervärdering av kursutbildningens betydelse och vikt för vissa områden inom statstjänsten. Missnöjet bland dessa grupper är särskilt framträdande icke minst på grund därav, att uppflyttning till lönegrad 9 föreslagits för grupper utan särskild kursutbildning. De grupper som sålunda missgynnats är kontorister, reparatörer, lokbiträden med lokförarkurs m. fl. vid SJ.

Missnöjet med uppgörelsen är, såsom här visats, berättigat. 200 000 statstjänstemän har icke fått mer än en dålig nollställning för den gångna avtalsperioden och startar den nya med en eftersläpning på 3,6 %. De är i sin fulla rätt då de betecknar uppgörelsen som synnerligen dålig.

De som har anledning att känna tillfredsställelse och även gett uttryck härför är tjänstemännen i den högre karriären. SACO-tidningen tillkännager sin mening på följande sätt:

Det måste erkännas, att civilministern visat klokhet och insikt även när det gäller akademikergruppernas problem och förhållanden — det vore önskvärt om han kunde fortplanta något av sina insikter i detta avseende till andra departementschefer.

Även Statstjänstemännens riksförbund har uttalat sin tillfredsställelse. Denna betygsättning står i bjärt kontrast till missnöjet hos dem som fått svara för kostnaderna. Men även om deras förhandlare känt sig tvingade att acceptera uppgörelsen på grund av att statstjänstemännen alltjämt saknar en förhandlingsordning som ger möjlighet att sätta makt bakom kraven, så är de allt annat än tillfredsställda med uppgörelsen.

Uppgårelsen är av den karaktär att den skapar olust och splittring bland statspersonalen. Ur denna synpunkt vore det berättigat att riksdagen påkallade nya förhandlingar i syfte att åstadkomma rättelse. Då uppgörelsen träffats under förbehåll av riksdagens godkännande föreligger inga vare sig formella eller andra hinder för ett dylikt ingripande.

På grund av olika omständigheter är emellertid detta icke möjligt eller lämpligt för närvarande. Vi tänker inte heller ställa förslag härom. Däremot vill vi föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att vid de förhandlingar om nästa års B-lista som förutsättes i årets löneuppgörelse huvudvikten fästes vid frågorna om en förbättring av de lägre befattningshavarnas läge genom uppflyttningar i högre lönegrad och en vidareutveckling av principen om reglerad befordringsgång varvid även spörsmålet om en radikal förbättring av den kvinnliga arbetskraftens läge beaktas.

Stockholm den 18 maj 1962

H. Hagberg

Henning Nilsson

K. E. Senander  
Helmer Holmberg